

اصول و استانداردهای اخلاق در نشر آثار پژوهشی

دکتر زهرا مولوی

کارشناس مسئول کارگروه اخلاق در پژوهش

معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی شهر کرد

سخن اول

- رشد روزافزون دانش پزشکی مدیون تلاشهای بی دریغ محققان و پژوهشگران این عرصه می باشد که بر حسب نیاز جامعه به مقوله ارتقاء سلامت انجام می گردد و رعایت اصول و استانداردهای اخلاق در نشر آثار پژوهشی در کلیه مراحل تحقیق از جمله پیش از شروع پژوهش، حین پژوهش و پس از پایان پژوهش (در مرحله انتشار نتایج حاصل از پژوهش) از دغدغه های اصلی سیاست گذاران، سردبیران نشریات و پژوهشگران حیطة ها و رشته های مختلف علوم پزشکی می باشد.

لزوم رعایت اصول و استانداردهای اخلاق در نشر آثار پژوهشی

- تدوین و ابلاغ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی توسط کارگروه وزارتی اخلاق در پژوهش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به دانشگاه های علوم پزشکی
- هرگونه تخطی از استانداردهای اعلام شده در این راهنما مصداق تخلف پژوهشی محسوب می گردد و بر اساس دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی ابلاغی از وزارت متبوع با افراد برخورد خواهد شد.

شرایط نویسندگی مقالات و آثار علمی

• فردی نویسنده یک مقاله محسوب می شود که ۴ شرط ذیل را به طور همزمان داشته باشد.

- شرط ۱: در ارائه ایده پژوهشی یا طراحی مطالعه یا جمع آوری داده‌ها یا آنالیز و تفسیر داده‌ها همکاری مؤثر و قابل توجهی داشته باشد.
- شرط ۲: در نوشتن نسخه اولیه دستنوشته یا در بازبینی و مرور نقادانه آن همکاری کند.
- شرط ۳: نسخه نهایی دستنوشته را قبل از انتشار، مطالعه و تایید نموده باشد.
- شرط ۴: مسئولیت پاسخگویی در مقابل کلیه جنبه‌های انجام پژوهش (پاسخگویی به سوالات علمی، صحت محتوای پژوهش و رعایت دستورالعمل‌ها و راهنماهای اخلاق در پژوهش) منجر به مقاله را بپذیرد.

(ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار علمی)

شرایط نویسندگی مقالات و آثار علمی

کدام یک را می توان در فهرست نویسندگان قرار داد؟

- ۱- مشاور آمار و اپیدمیولوژی
- ۲- حمایت کنندگان مالی مطالعه
- ۳- رئیس بیمارستان / مرکزی که مطالعه در آن انجام شده است
- ۴- صاحب آزمایشگاه مربوطه
- ۵- فردی که در جمع آوری داده های مطالعه همکاری نموده است

تبصره های ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ صرف همکاری در اموری مانند تهیه و تأمین بودجه پژوهشی، ارائه مشاوره های مقطعی از جمله مشاوره های آماری و روش شناسی، ایجاد یا در اختیار قرار دادن امکانات آزمایشگاهی، انجام آزمایشات مربوط به بیماران یا نمونه های پژوهشی و یا ارجاع و معرفی بیماران به پژوهشگران برای شرکت در پژوهش، شرایط کافی برای درج نام انجام دهنده، در لیست نویسندگان مقاله منتج از فعالیت پژوهشی را ایجاد نخواهد کرد، حتی اگر فرد حق الزحمه ای برای ارائه خدمت مذکور دریافت نکرده باشد.

در مواردی که فرد معیارهای مربوط به شرط اول نویسندگی مقاله (ارائه ایده ی پژوهشی یا طراحی مطالعه یا جمع آوری داده ها یا آنالیز و تفسیر داده ها) را دارد لازم است با رعایت سایر شرایط نویسندگی فرصت مشارکت به عنوان نویسنده را پیدا کند.

E

H

OS

تبصره های ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ حذف نام فرد یا افرادی که شرایط چهارگانه نویسندگی مقاله دارا باشند از لیست نویسندگان (نویسنده پنهان) ممنوع است.

❖ اضافه کردن نام فرد یا افرادی که شرایط چهارگانه نویسندگی را دارا نیستند، در لیست نویسندگان (نویسنده مهمان) ممنوع است.

حذف فرد/افراد

اضافه نمودن فرد/افراد

فردی به کارگروه/کمیته اخلاق در پژوهش شکایت کرده است که در جمع آوری، تفسیر و آنالیز داده های یک طرح تحقیقاتی مشارکت داشته و در کلیه مراحل تدوین مقاله و چاپ مقاله هم همکاری نموده اند ولی نام ایشان در مقاله جزء نویسندگان مقاله آورده نشده است. مسئولیت اخلاقی جوابگویی به این شکایت و فرد چه کسی است؟

۱- نویسنده اول/مسئول مقاله

۲- مجری طرح تحقیقاتی

۳- همه نویسندگان مقاله

تبصره های ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ مسئولیت اخلاقی و حقوقی ذکر نام افرادی که بدون داشتن همه‌ی شروط نویسندگی نامشان در زمره نویسندگان مقاله آمده است و یا با وجود داشتن شرط های نویسندگی نامشان از لیست نویسندگان حذف شده است با همه‌ی نویسندگان مقاله می باشد.

Publication Ethics

تبصره های ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ الزام به دارا بودن شرایط نویسندگی در مورد تیم های پژوهشی که دارای اعضای متعدد می باشند نیز صدق می کند و صرف عضویت در گروه پژوهشی و یا وجود نام فرد به عنوان همکار طرح پژوهشی شرایط لازم برای نویسنده بودن را ایجاد نمی کند، اگرچه تمام افرادی که معیارهای مندرج در شرط ۱ ماده ۱-۱ را دارند، حتی اگر همکاری خود را با آن مرکز یا تیم پژوهشی قطع کرده باشند، لازم است با رعایت سایر شرایط نویسندگی، **فرصت مشارکت به عنوان نویسنده را پیدا کنند** و سابقه این موضوع باید به صورت مکتوب ثبت گردد.

فردی صرفاً ویراستاری و ترجمه یک مقاله را به زبان انگلیسی انجام داده است، آیا بایستی نام ایشان در لیست نویسندگان مقاله قرار گیرد؟

۱- بله

۲- خیر

۳- در تقدیر و تشکر مقاله باید از ایشان سپاسگزاری گردد

تبصره های ماده ۱-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ از کلیه ی افرادی که در حمایت، طراحی، اجرا، نوشتن یا سایر مراحل تحقیق و پژوهش همکاری داشته اند ولی شرایط چهارگانه لازم جهت نویسندگی مقاله را ندارند، باید در قسمت «**تقدیر و تشکر**» مقاله سپاسگزاری شود.

❖ فردی که فقط مترجم یا ویراستار دستنوشته است دارای شرایط نویسندگی مقاله نیست و در مواردی که ترجمه متن توسط مترجمی غیر از نویسندگان انجام می شود لازم است این موضوع در بخش «**تقدیر و تشکر**» اشاره شود و از مترجم سپاسگزاری گردد.

ماده ۱-۲ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ داشتن مسئولیت اجرایی از جمله **ریاست بخش، گروه، دانشکده، دانشگاه، مرکز تحقیقاتی و یا داشتن هرگونه سمت کارشناسی و مدیریتی در هر سطحی** به خودی خود منجر به مالکیت داده های موجود در آن مجموعه و ایجاد حق نویسندگی و لذا درج نام در لیست نویسندگان مقالات منتشر شده از آن داده ها نخواهد شد.

تبصره

➤ هرگونه اجبار یا الزام مستقیم یا غیر مستقیم افراد مراجعه کننده برای استفاده قانونی از اطلاعات، نمونه ها و داده های موجود در مراکز و مؤسسات از جمله مراکز بهداشتی، بیمارستان ها و مانند آن، برای قرار دادن نام فرد یا افراد مشخص در زمره نویسندگان مقاله، سوء استفاده از موقعیت بوده و تخلف پژوهشی محسوب می گردد.

ماده ۱-۳ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ در صورت مخالفت یک یا چند نفر از پژوهشگران دارای شرایط بالقوه نویسندگی با نوشتن و انتشار مقاله حاصل از طرح تحقیقاتی یا پایان نامه، ارسال و چاپ مقاله توسط سایر نویسندگان تنها در صورتی ممکن خواهد بود که با درخواست آن دسته از همکاران که مایل به انتشار نتایج پژوهش هستند، موضوع در کارگروه/کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاهی بررسی و مجوز چاپ مقاله صادر شود.

تبصره

- در زمان انتشار نتایج پژوهش، در صورتی که **دسترسی به برخی از افراد** که می توانند حائز شرایط نویسندگی شوند **ممکن نباشد**، لازم است آن دسته از نویسندگان که مایل به انتشار مقاله هستند، تمام تلاش خود را برای دسترسی به فرد مذکور به عمل آورند و در صورتی که فرد یا افراد مذکور باز هم در دسترس نباشند، **دستنوشته تنها در صورتی قابل انتشار خواهد بود که این موضوع مورد تایید کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه محل فعالیت نویسنده اول یا نویسنده طرف مکاتبه باشد**. در هر حال نام هیچ فردی بدون اطلاع وی و تایید متن نهایی دستنوشته نباید در لیست نویسندگان مقاله قرار بگیرد.

ماده ۴-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ **نویسنده طرف مکاتبه** (که اصطلاحاً نویسنده مسئول نامیده می شود) مقاله یکی از نویسندگان دستنوشته می باشد که به دلیل جایگاه علمی و نقش خود در مطالعه (مانند **مجری اصلی طرح یا استاد راهنمای اول پایان نامه**) از سوی نویسندگان، مسئولیت مکاتبات و پاسخگویی به ابهامات و ایرادات مطرح شده در مورد دستنوشته یا مقاله، انتقال نظرات و مکاتبات مهم به سایر نویسندگان و تنظیم روابط بین نویسندگان را بر عهده دارد و مناسب تر است که نام نویسنده طرف مکاتبه به عنوان نویسنده آخر نوشته شود.

تبصره های ماده ۴-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

➤ به کار بردن عنوان نویسنده مسئول به این مفهوم نیست که نویسنده طرف مکاتبه به تنهایی مسئول صحت پژوهش و گزارش آن است. این **مسئولیت به عهده تک تک نویسندگان** می باشد. با توجه به سوء برداشت هایی که ممکن است در استفاده از لفظ نویسنده مسئول ایجاد شود، استفاده از عنوان **«نویسنده طرف مکاتبه»** برای این جایگاه مناسب تر می باشد.

تبصره های ماده ۴-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

➤ در پژوهش های کلان ملی و بین المللی که توسط یک تیم پژوهشی بزرگ و با تعداد زیاد پژوهشگر انجام شده اند و نقش نویسندگان در نوشتن مقاله منحصر به یک بخش محدود و تخصصی بوده است، مسئولیت هریک از نویسندگان، به قسمت تخصصی مربوط به خود وی محدود می شود.

تبصره های ماده ۴-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

➤ نویسندگان طرف مکاتبه یکی از نویسندگان مقاله است که توان علمی و وقت کافی جهت ایجاد ارتباط لازم بین سایر نویسندگان و مجلات علمی را دارا باشد.

➤ **استاد راهنمای اول و مجری اصلی طرح های تحقیقاتی**، الویت دارند به عنوان نویسنده طرف مکاتبه شناخته شوند، مگر اینکه شرط داشتن این جایگاه از جمله وقت کافی برای انجام شرح وظایف نویسنده طرف مکاتبه را نداشته باشند. لذا داشتن رتبه دانشگاهی بالاتر و یا توان علمی بیشتر در این زمینه الزامی نیست، اگرچه توصیه می شود فردی که جایگاه علمی تثبیت شده ای در حوزه ی مربوطه دارد این وظیفه را بر عهده بگیرد.

Values

آیا یک مقاله می تواند بیش از یک نویسنده اول یا مسؤل داشته باشد؟

۱- بله

۲- خیر

ACADEMIC
ARTICLE
JOURNAL
ETHICS
PLAGIARISM
BEHAVIORAL SCIENCES
SUBMISSIONS
INDEXED
CONTRIBUTION
PEER REVIEW
MULTIDISCIPLINARY
FALSIFICATION
REDAUNDANT
INDEXED
ABSTRACT
INDEXED
ABSTRACT
INDEXED

تبصره های ماده ۴-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ مجلات در موارد خاص و استثنایی این اختیار را دارند که امکان **درج نام بیش از یک نفر به عنوان نویسنده اول یا طرف مکاتبه** را فراهم کنند. در این راستا لازم است نشریه، سیاست های شفافیتی در این مورد اتخاذ و اعلام کند. در مورد هر مقاله که بیش از یک نویسنده اول و یا نویسنده طرف مکاتبه دارد، لازم است علت این تصمیم به صورت روشن در زیرنویس همان صفحه توضیح داده شود.

چه فرد/عاملی ترتیب نام افراد را در مقاله تعیین می کند؟

۱- نویسنده اول / مسئول مقاله

۲- ریاست دانشکده/مرکز/بخش مورد نظر

۳- مجری طرح تحقیقاتی

۴- میزان مشارکت فرد در انجام و انتشار پژوهش

ماده ۵-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ **ترتیب نام ها** در بخش نویسندگان مقاله **بر اساس میزان مشارکت** هر یک از افراد در انجام پژوهش و از طریق توافق جمعی آنان مشخص می شود و عواملی مانند رتبه دانشگاهی افراد، جایگاه علمی، شهرت ملی و بین المللی نویسندگان نقشی در ترتیب نام ها نخواهد داشت.

تبصره های ماده ۵-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

➤ در صورت **عدم توافق نویسندگان در مورد ترتیب قرار گرفتن نامها** در لیست نویسندگان، لازم است درخواستی با امضای تمامی نویسندگان، با ذکر دقیق میزان همکاری هر فرد به کارگروه/کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه تصویب کننده ی طرح پژوهشی منجر به تولید دستنوشته مربوطه ارسال شود، رأی کمیته مذکور برای همه ذینفعان لازم الاجرا خواهد بود.

تبصره های ماده ۵-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

- فردی که بیشترین سهم را در فعالیتهای مربوط به انجام پژوهش دارد، نویسنده اول مقاله خواهد بود. در مورد پایان نامه های دانشجویی که دانشجو نسخه اولیه دستنوشته را تهیه کرده باشد نویسنده اول دانشجو می باشد.
- مناسب تر است که نام نویسنده طرف مکاتبه به عنوان نویسنده آخر در مقاله درج گردد.

ETHICS

❖ در زمان انتشار نتایج پژوهش، در صورتی که دسترسی به برخی از افراد که می توانند حائز شرایط نویسندگی شوند ممکن نباشد، لازم است آن دسته از نویسندگان که مایل به انتشار مقاله هستند، تمام تلاش خود را برای دسترسی به فرد مذکور به عمل آورند و در صورتی که فرد یا افراد مذکور باز هم در دسترس نباشند، دستنوشته تنها در صورتی قابل انتشار خواهد بود که این موضوع مورد تایید کمیته اخلاق در پژوهش دانشگاه محل فعالیت نویسنده اول یا نویسنده طرف مکاتبه باشد. در هر حال نام هیچ فردی بدون اطلاع وی و تایید متن نهایی دستنوشته نباید در لیست نویسندگان مقاله قرار بگیرد.

ماده ۶-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

❖ ذکر وابستگی آکادمیک غیرواقعی به هر دلیلی از جمله برای افزایش صوری انتشارات مرکز تحقیقاتی، مؤسسه یا دانشگاه خاص از نظر اخلاقی غیرقابل قبول و تخلف پژوهشی محسوب می گردد.

یک عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز در اجرای چند پایان نامه / طرح تحقیقاتی مشارکت داشته است و هم اکنون به دانشگاه علوم پزشکی تهران منتقل شده اند، در حال حاضر جهت چاپ مقالات منتج شده از پایان نامه ها و طرح های تحقیقاتی مذکور کدام افیلیشن را باید ذکر کند؟

AFFILIATION

- ۱- افیلیشن مربوط به دانشگاه علوم پزشکی شیراز
- ۲- افیلیشن مربوط به دانشگاه علوم پزشکی تهران
- ۳- افیلیشن مربوط به هر دو دانشگاه

تبصره های ماده ۶-۱ راهنمای کشوری اخلاق در نشر آثار پژوهشی

➤ لازم است نویسنده مقاله، وابستگی سازمانی خود را به مؤسسه ای که در **زمان ارسال دستنوشته** در آن فعالیت دارد اعلام کند حتی اگر در فاصله زمانی انجام پژوهش یا ارسال دستنوشته، وابستگی سازمانی پژوهشگر تغییر کرده باشد. در صورتیکه نویسنده به مؤسسه محل انجام پژوهش تعهدی مبنی بر استفاده از وابستگی زمان انجام پژوهش داشته باشد لازم است هر دو وابستگی ذکر گردد.

➤ لازم است اعضای هیأت علمی و پژوهشگران دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی در هنگام ذکر وابستگی سازمانی و آدرس خود در مقالات، حتی المقدور از **پست الکترونیک دانشگاهی** و رسمی استفاده کنند.

❖ تعارض منافع عبارت است از وجود هرگونه منفعت مالی و غیرمالی که احتمال دارد نویسنده (گان) را در اظهار صادقانه‌ی نظر خود تحت تأثیر قرار دهد. اگر چه وجود تعارض منافع به خودی خود ایرادی اخلاقی برای یک مقاله محسوب نمیشود، اما نویسنده(گان) یک مقاله باید هرگونه تعارض منافع خود را که از نگاه مخاطبین پوشیده است به جز موارد بدیهی، در متن یا انتهای متن مقاله بطور شفاف اعلام کنند. از جمله این موارد معرفی شفاف منابع تأمین هزینه‌های پژوهش و نگارش مقاله توسط نویسنده(گان) می باشد.

❖ سرقت ادبی (Plagiarism) که شامل کپی کردن کامل یا بخشی از دستنوشته، مقاله و یا طرح نامه خود یا فردی دیگر، بدون استناد و ارجاع مناسب به صاحب یا مالک معنوی آن است، از مصادیق تخلفات پژوهشی محسوب می گردد. استفاده از اصل یا ترجمه ی متن منتشر شده ی خود و دیگران در دستنوشته، باید طبق ضوابط و مقررات مندرج در راهنمای اخلاق در انتشار آثار پژوهشی باشد.

❖ انتشار هم پوشان نتایج پژوهش (**Duplicate Publication**) به نحوی که بخشی یا تمامی یک اثر پژوهشی، بدون رعایت استانداردهای مربوطه، در اثر پژوهشی دیگری منتشر شود، همچنین انتشار برشی نتایج پژوهش در چند مقاله مجزا، (**Salami Slicing Publication**) در شرایطی که به لحاظ عرف رشته علمی مربوطه، نتایج پژوهش می تواند در تعداد مقالات کمتری منتشر گردد از مصادیق تخلفات پس از پایان پژوهش می باشند.

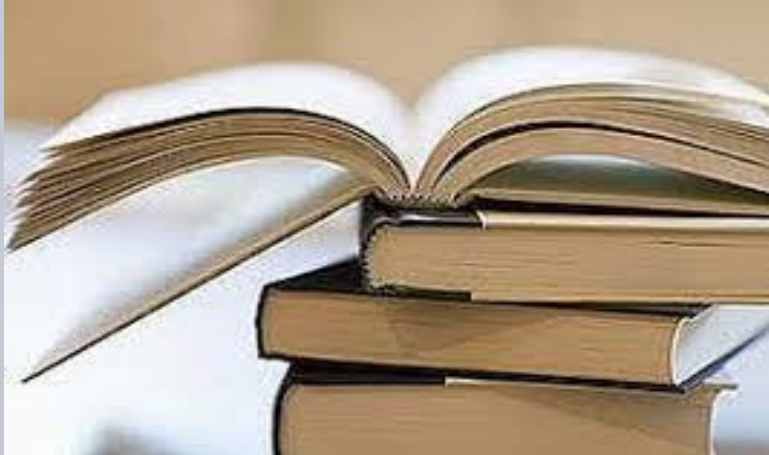

Publication Ethics

❖ چاپ یک مقاله به دو یا چند زبان مختلف در صورتی مجاز است که سردبیران همه مجالت ذی نفع از روند مربوطه آگاهی و رضایت داشته باشند و به علاوه در مقاله دوم و بعد از آن به خوانندگان اعلام شود که مقاله قبلاً یک یا چند بار به زبان (زبان های) دیگری منتشر شده است (به همراه آدرس مقاله یا مقالات قبلی، سال چاپ و شماره صفحات مربوطه)

➤ تبصره : در صورتیکه خلاصه مقاله قبلاً در کنگره ها یا سمینارها به صورت شفاهی یا پوستر ارائه شده باشد، متن کامل مقاله را میتوان بعداً به چاپ رساند. در مواردی که کنگره مذکور خلاصه مقاله را در یک مجله علمی منتشر کرده باشد لازم است که به مسؤولین مجله اطلاع رسانی کافی درمورد چاپ خلاصه مقاله شده باشد و اطلاعات مذکور به صورت شفاف در کنار مقاله اصلی به خوانندگان نیز منتقل شود.

❖ گزارش یک فصل یا بیشتر، از کتابهایی که در قالب درسنامه منتشر میشوند، مشمول تمامی موارد راهنمای اخلاق در نشر آثار پژوهشی می باشد. وظایف رعایت کلیه اصول و استانداردهای مربوطه در این حالت، به عهده ی نویسنده ی مسؤول کتاب (نامی که بر روی جلد مندرج است) می باشد.

❖ هرگونه انحراف از اصول اخلاقی پذیرفته شده در نگارش متن آثار علمی و پژوهشی، از جمله ساختن (جعل) داده ها شامل ارائه نتایجی که مبتنی بر یک پژوهش واقعی نیستند، دستکاری داده های حاصل از پژوهش شامل اجتناب از ذکر برخی از یافته های پژوهش به ویژه در مورد عوارض نامطلوب در کارآزمایی های بالینی و یا دستکاری در تصاویر و سرقت معنوی یا ادبی، فریبکاری محسوب شده و مصداق تخلف پژوهشی می باشد.

